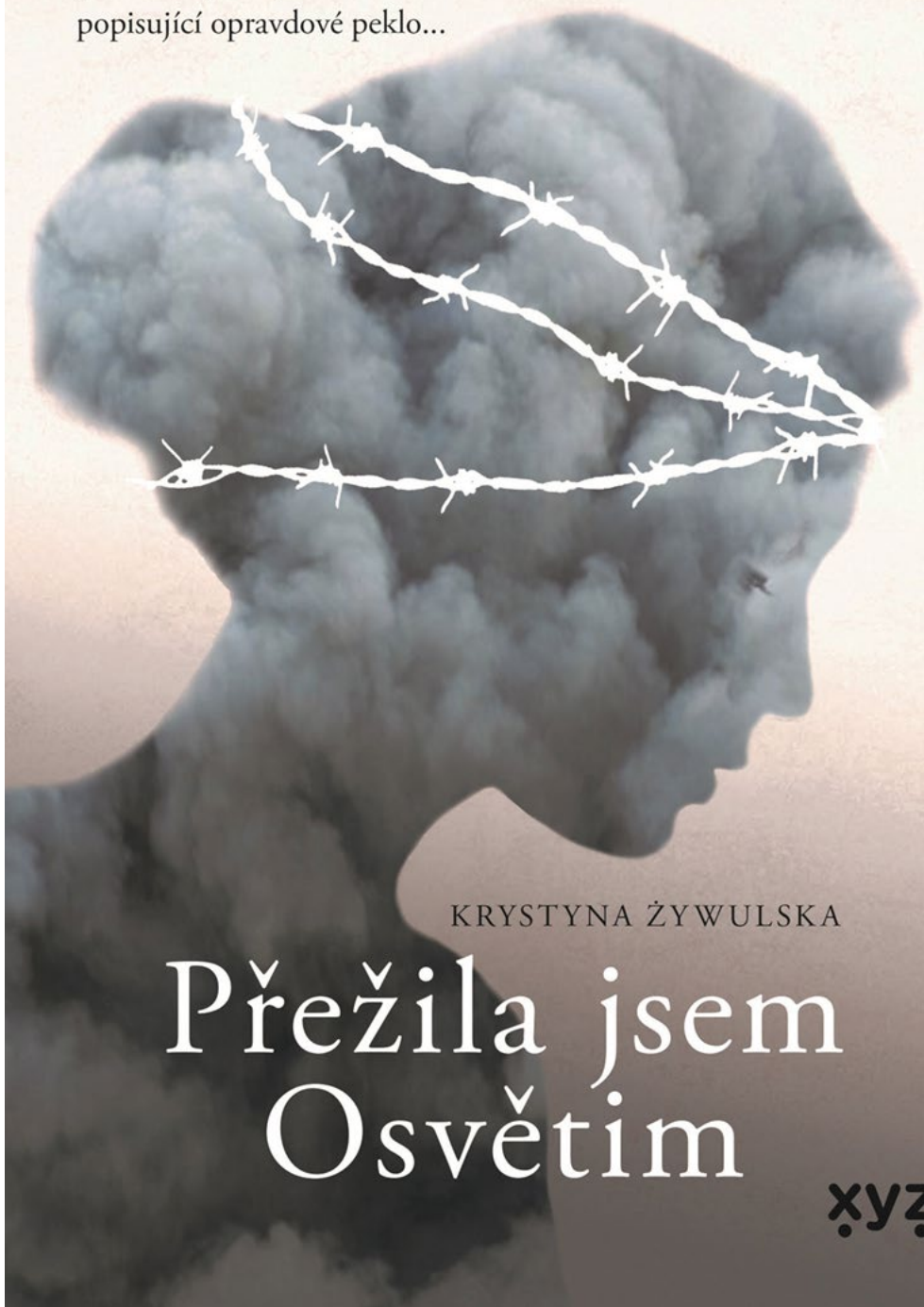

Jedna z nejsilnějších knih
popisující opravdové peklo...

KRYSTYNA ŽYWULSKA

Přežila jsem Osvětim

xyz

Přežila jsem Osvětím

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Krystyna Żywulska
Přežila jsem Osvětím – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

KRYSTYNA ŻYWULSKA

Přežila jsem Osvětím

Přeložil Martin Nový

xyz

Mé matce

První část

SETKÁNÍ S OSVĚTIMÍ

První den

Pawiak,¹ cela číslo čtyřicet čtyři. Jedna ze spoluvězeňkyň mi vykládá karty. „Říkají“ cosi o úředních osobách, cestě, utrpení... Všichni v cele napjatě hledí na naši kartářku. Obestírají nás jen ty nejhorší předtuchy. Každý dospívá k jednomu a témuž závěru: transport do Osvětimi.

Člověk, který nikdy nebyl v base, by se nad tím strachem ze změny mohl podívat. Vždyť přece každý ví, že i v Pawiaku se den co den popravuje, že brutální bití vězňů je tu na denním pořádku a že blechám tady nikdo neunikne. Tak proč mít panickou hrůzu z transportu?

Protože někdy, když se rozhostilo ticho, doléhalo zvenčí do Pawiaku vzdálené skřípání a zvonění tramvají, zvuky tepajícího města. Šlo sem propašovat moták z domova, od milého. V Pawiaku nás bili, ale bili nás ve Varšavě, a ten fakt nám pomáhal snášet bití o něco lépe. A i když žádná z nás, kterou sem zavřelo Gestapo,² nedoufala, že se ještě ně-

1 Během nacistické okupace se tato předválečná varšavská vyšetřovací věznice, stojící v Paví ulici (Pawia), stala největším vězením Gestapa na polském území. Z více než sta tisíce vězňů bylo několik desítek tisíc zavražděno a více než šedesát tisíc odesláno do koncentračních táborů, zejména Osvětimi-Březinky.

2 Gestapo (*Geheime Staatspolizei*, Tajná státní policie), jež vzniklo v roce 1933 a existovalo až do pádu nacistického režimu, se zabývalo potíráním veškeré politické opozice a kontrarozvědnou činností. Prakticky stálo nad zákony,

kdy dostane na svobodu, stačilo nám vědomí toho, že odsud byl krok k té... svobodě. Jakmile nás odvezou... je konec, utrum. Na obzoru nic než... Osvětím. Zkoušely jsme si ji představit. Měly jsme každá vlastní představu, utvořenou z útržků tu a tam zaslechnutých zvěstí. Ani jedna z nás nevěděla, jaké je to tam doopravdy, a nechtěla to vědět.

Ale o jednom jsme nepochybovaly – že odtamtud není návratu!

Kartářka zaregistrovala napětí v cele a pokračovala ve čtení z umaštěných karet. Cesta mezi zdi... a utrpení mezi nimi. A co bylo zvláštní – všem vycházelo totéž... Vykladačka do nás s gustem zasévala hrůzu, zálibně pozorovala, jak na nás věštba působí.

V cele zavládlo ticho. Ale jakoby v odpověď na ně zarachotily klíče. Dveře se otevřely a v nich stanul esesák³ zvaný Vykuleneč – jeden

neboť proti jeho rozhodnutím nebylo soudní odvolání. Neblaze proslulo bezohledným terorem a brutalitou a bylo nenáviděné zejména na okupovaných územích. Po válce je norimberský tribunál prohlásil za zločineckou organizaci, mající podíl na nacistických zločinech proti lidskosti a válečných zločinech.

3 Tedy příslušník SS (*Schutzstaffel*, Ochraný oddíl), organizace ve službách Adolfa Hitlera a NSDAP (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, Nacionálně socialistická německá dělnická strana). Vznikla roku 1925 jako stranická bezpečnostní formace, užívaná i k boji s německými komunisty a sociálními demokraty, případně k eliminaci vnitrostranických konkurentů (tzv. Noc dlouhých nožů). Po Hitlerově převzetí moci v lednu 1933 význam SS rostl a v průběhu čtyřicátých let se staly nejdůležitější institucí režimu. Soustřeďovali se v ní nejfanatictější nacisté, jejichž fanatismus byl ještě špičkami v čele s Himmlerem posilován prostřednictvím tajemných rituálů. SS nesly odpovědnost za vytvoření a řízení systému vyhlazovacích táborů, za zločiny genocidy spáchané na Židech, Romech a slovanských národech, za vyvražďování fyzicky a mentálně postižených lidí, za nelidské lékařské experimenty, za organizování otrocké práce a mnoho dalších zločinů. Ačkoli se SS ve své ideologii odkazovaly na tradice středověkých rytířských řádů, každodenní praxe (nejen v koncentračních táborech) dokazovala, že proklamace o rytířskosti byly od počátku zcela falešné a že jednání esesáků, pasoucích se na utrpení bezbranných obětí, mělo naopak všechny rysy zákeřné zbabělosti.

z postrachů Pawiaku. Obličej toho člověka věstil jenom smrt. Naše předtuchy a slova kartářky se potvrdily. Zazněla jména. Moje padlo jako třetí. Jako stroj jsem vyšla z cely, doprovázená bolestnými vzdechy ostatních. Bylo to tu. Vedle mě stála Zosia, bledá, se sinalými rty. Pokusila jsem se o úsměv.

„No co, to ještě neznamená smrt.“

„Myslíš? Možná ne, ale určitě to znamená muka, a to je horší.“

„Snad sis nemyslela, že tě pustí. I tam lidi žijí, koneckonců pojedeme tam spolu, to je nejdůležitější. Vzchop se, holky se na tebe dívají, netvař se smutně.“

„Máš pravdu... to já jen tak... v první chvíli. Psali mi přece z domova, že dělají, co můžou, aby...“

„A tys věřila, že se to povede?“

„Trochu jsem si dělala iluze.“

„Tak si je dělejme i dál. Namlouvejme si, že přežijeme, ostatně drobet to závisí i na nás.“

„Řekla bych, že naopak hodně.“

Vyhrkla to automaticky.

„Usměj se.“

Zosia poslechla, na rtech jí zahrál opravdový úsměv. V tu chvíli prošel kolem Vykulenc. Podíval se na ni tak, že jsem hned věděla, že ji praští. V jeho pohledu byl ale také údiv. Máchnul rukou a kráčel dál.

Nahnali nás do transportní cely. V ní se už tísnily vězeňkyně z jiných cel a pater, z izolací i karantény. Ty, které v Pawiaku seděly už rok, které si myslely, že na ně na Szuchově třídě⁴ zapoměli, i ty, zavřené sem před měsícem a pořád ještě nasáklé svobodou. Měly opálenou pleť, byly na nich vidět stopy slunce, které do cel Pawiaku nikdy nezasvitne.

4 Na Szuchově třídě sídlilo varšavské Gestapo. Poznámka překladatele.

V transportní cele se některé zaníceně modlily, jiné si zkoušely vzpomenout, co vědí o Osvětimi a o táborech vůbec. A pár se jich oddalo takzvanému šibeničnímu humoru a začalo se častovat vtipy.

„Budeš tam mít fajnový účes.“

Věděly jsme totiž, že vězňům tam vyholovali hlavy.

„Jo, a navrch dostaneš číslo, aby ses neztratila.“

„Aspoň povedeš ctnostný život, protože povídat si tam s mužskými je zakázáno...“

„Sklapněte!“ ucedila nevrle mezi zuby Stefa.

Stefa bez ustání plakala. Nechala doma malého synka a nedovedla se smířit s tím, že ho možná už nikdy neuvidí. Povídala mi, že ji pronásledují jeho oči plné výčitek, že se nechala sebrat, že ona, taková rozumná matka, byla proti těm vrahům bezmocná. Pořád viděla ty oči a vztažené ruce, říkala, že z toho brzy zešílí. V slzách mi tiskla ruce a ustavičně opakovala:

„Co teď asi dělá, můj chlapeček? Čeká na mě. Bože, až se moji drazí dozvědí, že mě odvezli...“

Nemohla jsem to poslouchat. Co jsem jí měla říct? Napadalo mě totéž. Až se moji nejbližší dozvědí, že mě odvezli... Představila jsem si mámu, jak běží za bachaři a dává jim balíček pro mě, který jí ale vracejí – a začalo se mi svírat hrdlo.

„Víš, Stefo, neměly bychom plakat, zrovna my ne... vždyť je válka!“

Nic nepomohlo. Rozhlédla jsem se po cele. Vtipkování i živé rozmluvy ustaly. Stále víc z nás propadalo pláči. Jednu chvíli se zdálo, že naše štkání splynulo do jednoho mocného nářku, že stěny musejí puknout pod návalem těch srdceryvných vzlyků a vypustit nás na svobodu – do Varšavy.

Ale stěny nepukly, žádný zázrak se nestal. Místo toho paní Pawliczová z cely 43 dostala hysterický záchvat. Vběhla doprostřed cely a za-

čala máchat rukama. Ústa měla zkrivená v jakémisi zděšeném úšklebku, oči plné šíleného zoufalství.

„Víte, kam jedeme? Na zábavu. Takovou zábavu jste ještě neviděly. Vezmu si svůj nový klobouk. Jen se koukněte, kdo na ten flám jede, samé pěkné mladé ženské. A budeme tančit, jak oni budou hrát. Však uvidíte...“

V koutku úst jí vyrazila pěna, obrátila oči v sloup – odnesly jsme ji na pryčnu. Dlouho pak ještě hrozně křičela, než konečně zmlkla.

„No, holky, pomodlíme se a zkusíme usnout. Zítra nás čeká dlouhá a sotva příjemná cesta.“

Všechny poklekly. Z nějaké cely zaznívala večerní modlitba. Mřížkou u stropu nahlížela dovnitř parná srpnová noc. Někde blízko, a přece tak daleko se u Visly procházeli lidé. Někde blízko, a přece tak daleko spal Stefin malý synek. A někde blízko, a přece tak daleko bděla moje máma.

Té noci málokterá zamhouřila oči.

V šest ráno se objevil Vykuleneč a nařídil nám vyjít ven. Hned. Tak, jak jsme byly. Spočítali nás a vyvolávali podle transportního seznamu. Všechno bylo v pořádku. Vzápětí nás odvedli. Věžeňští psi vztekle štěkali. Nikdo z nás si nevzal chleba, natož svršky. Ostatně ten darebák nám tvrdil, že se do cely ještě vrátíme, že nás jen spočítají. Oblečení, které jsme si pracně sehnaly, nastřádané zásoby darované spoluvězeňkyněmi, které nešly do transportu – to všechno zůstalo v transportní cele.

Šly jsme vyděšené, nevyspalé, vyčerpané na nádvoří Pawiaku. Z oken vyhlíželi bledí vězni z mužské části – z té jelo pryč také asi osm set lidí. Byl to jeden z největších transportů.

Vypasený esesák nás rozdělával do pětistupu, přepočítával a přitom vřeštěl a chrлил na nás nadávky. Držely jsem se se Zosiou pohromadě.

Pokoušela jsem se nedat najevo nervozitu, ale marně. Nakonec přijely nákladáky a odvezly nás na nádraží.

Přes město jsme se hnaly pod ostrahou četníků v přilbách a s puškami. Lidé na ulicích šli právě do práce. Zděšeně hleděli na přeplněná auta, ve kterých hledali své známé. Dívala jsem se na ty šťastlivce, kteří si chodili po Varšavě. Možná se někdo z mých blízkých ukáže, říkala jsem si, možná zavolá směrem k uhánějícímu autu. Ale nikdo se neobjevil.

Naložili nás do dobytčáků, zalígrovali je a zatloukli jim okénka.

„Pohřbí nás tu zaživa!“ zvolal kdosi.

Vagony sebou cukaly sem a tam, nějakou dobu trvalo, než seřadili vlak. Nakonec zaskřípala kola a řetěz vagonů se dal do pohybu. Nevím, jak se to stalo, ale najednou, bez domluvy se ze všech koutů ozvalo: „Neodvrhneme zemi, odkud pochází náš rod.“⁵

Vlak jel stále rychleji, jeho lomoz přehlušoval melodii i slova. Rytmičky vyklepával jen jednu strašnou pravdu o cíli naší cesty: *Do Osvětimi, do Osvětimi!* V deset hodin večer se vlak zastavil uprostřed pole.⁶

„*Aussteigen!*“ zazněl německý povel. Otevřeli i náš vagon. A znovu psi, všude bylo tolik psů, vztekle štěkajících, vyjících a dorážejících na nás.

Znovu jsme šly v pětistupu, poháněny křikem esesáků. Šly jsme mlčky.

Před námi se rozkládal tábor. Byl pořád blíž. Elektřinou nabitě dráty se blýskaly a strážní věže jako by visely ve vzduchu. Kráčely jsme pravidelným krokem, každý se nám ozvěnou odrážel v hlavě.

5 Počínaje třetím polským vydáním z roku 1951 byla úvodní slova vlastenecké a protiněmecké písně *Rota* (Přísaha) z počátku 20. století nahrazena neutrálními a přijatelnějšími slovy z Dąbrowského mazurky (*Mazurek Dąbrowskiego*), tedy oficiální polské státní hymny: *Jeszcze Polska nie zginęła* (Ještě Polsko nezhynulo).

6 Bylo to 24. srpna 1943.

Takže to je ono, takhle vypadá! pomyslela jsem si. Pohlédla jsem na Zosiu. Držela hlavu podivně vysoko, rty měla zúžené. Věděla, že se na ni dívám. Bála se mi pohled oplatit. V tu chvíli jsme prošly branou tábora. Odvrátila jsem zrak. Střízlivý rozum mi řekl: „Jsi v táboře. Tohle je Osvětim – *Vernichtungslager*, vyhlaizovací tábor – odtud není návratu.“

„Vešly jsme do pekla,“ pronesla Zosia jakýmsi cizím, odtažitým hlasem a uštěpačně dodala: „Co myslíš, usmaží si nás na páni?“

„Myslím, že umřeme jinak. Nevím jak a nechci o tom přemýšlet. Nedívej se nahoru, nedívej se na dráty, ber na vědomí jen baráky. Tam spí lidi jako my. Koukni, kolik těch baráků je – ráno začíná práce a noc netrvá věčně. Mysli na to, že válka snad brzy skončí... Zkusíme vydržet, možná se ještě někdy vzbudíš uprostřed noci, jako je tahle, a nikde nebudou ani dráty, ani psi, ani baráky. Kolem bude les nebo město, prostorná krajina... Nestojí tenhle okamžik, ta chvíle radosti z jejich porážky... až někdy nastane... za trápení a výdrž?“

„Stojí, jenže na nás samotných bude záležet tak málo!“

„Uvidíme... Zosio, musíme si slíbit, že nás nic nepřemůže... Jenom smrt.“

Zavedli nás do nějakého baráku. Lehly jsme si na podlahu – Zosia, Stefa, Hanka, my mladé ženy spojené hrůzou, bolestí, strachem a přátelstvím.

Naši mysl okupovala jediná myšlenka, která nám nedovolila usnout ani klidně ležet:

Jaký bude zítřek?

Všichni si z dětství pamatujeme pohádky, které nám vyprávěli. Každá pravá pohádka má svou hlavní zlou postavu. Nějakou ježibabu, létající na koštěti. Kdyby se taková pohádková ježibaba zhmotnila, určitě by

vypadala jako Němka s černým vinklem.⁷ Napadla mě právě ona, protože jedna taková na nás nejvíce zapůsobila. V baráku, do kterého nás dali, seděla na stoličce, s nohama od sebe a holí v masité pracce, tlustá, odulá, nepřátelská. Nikdo se k ní nesměl přiblížit. Našla se ale jedna odvážná, která se jí německy zeptala:

„Dostaneme něco k jídlu?“

Všechny jsme měly stejnou otázku, protože nás trápil hrozný hlad.

Ale Němka ji neslyšela, nebo dělala, že neslyší.

Jiná vězeňkyně zopakovala dotaz ještě hlasitěji:

„Kdy dostaneme najíst?“

Ježibaba se zvířeckým způsobem poškrábala v podpaží, přehodila si hůl z jedné ruky do druhé (několik holek raději uhnulo) a začala se náhle smát, nebo spíše řehotat opilecky chraplavým mužským hlasem:

„Jo tak vy byste už chtěly žrát, *verfluchte Schweine!*⁸ Nač ten kvalt, snad si nemyslíte, že dostanete kakao a housku s máslem? Já jsem ne-žrala hromadu let a pořád se směju.“

7 Německy *Winkel*, trojúhelník. Míněna je trojúhelníková nášivka na oděvu vězně. Jejich barva zpravidla prozrazovala důvod uvěznění v koncentračním táboře. Červený trojúhelník náležel nejpočetnější kategorii politických vězňů (byly však případy, kdy se červený vinkl uděloval za pašeráctví či nelegální přechod hranice; záleželo na rozhodnutí místního Gestapa), zelený nosili kriminálníci, černý osoby prohlášené za asociální. Mezi asociály patřily prostitutky a později také lidé, kteří se vyhnuli pracovní povinnosti (měli neomluvené absence či si svévolně prodloužili dovolenou). Ti do tábora nastupovali na šestitýdenní „výchovný“ pobyt. Polek s černým trojúhelníkem bylo málo. Fialovým trojúhelníkem se označovali svědkové Jehovovi, růžovým homosexuálové. Pro židovské vězně, představující od poloviny roku 1942 nejpočetnější etnickou skupinu, bylo zavedeno označení šesticípou hvězdou, tvořenou kombinací dvou trojúhelníků: žlutého a jednoho z výše popsanych barevných. Od poloviny roku 1944 žlutý trojúhelník nahradil proužek stejné barvy, umístěný nad druhým trojúhelníkem.

8 Prasata mizerná!

Pořád se přitom škrábala na těle a mávala holí. Ve slabém světle lampičky vypadala strašidelně.

Zosia komicky přimhouřila oči, až mě to rozesmálo.

„Štípní mě,“ řekla, „jestli se mi to nezdá. Tohle je opravdu ženská?“

„Asi jo... Třeba i ona byla kdysi normální, měla domov. Možná, že zdivočela až tady.“

„Nechceš tím snad říct, že i my dopadneme takhle?“

„Ne, my takhle nemůžeme dopadnout, a proto umřeme.“

Tehdy jsem ještě nevěděla, jak moc jsem se mýlila v odhadu, jaké typy lidí mohou pobyt v táboře přečkat. Naši odvážnou spoluvězeňkyni vulgárnost Němky neznechutila a vzápětí se jí znovu zeptala:

„Umírá se tu rychle?“

„A proč? Já jsem tady zavřená vosum let, seděla jsem už před válkou, a pořád žiju. Teda žiju jako jediná z těch vosumdesáti, nebo kolik nás bylo.“

Pronesla to skoro lidským hlasem. Byly jsme otřesené. Každou napadlo totéž – nás je sto devadesát, kolik nás bude naživu po roce, po dvou letech?

„A na co umřely?“

Němka vrhla na tazatelku matný pohled:

„No na rýmu přece, *du dummes Arschloch!*“ Najednou vstala a opět se začala chraplavě řehtat: „Na smrt – *auf Tod* – v koncentráku se chcepe na smrt, chápeš? Nechápeš, ale pochopíš, až zdechneš!“

Zosia si zakryla oči. Došlo jí, co ježibaba řekla, i když německy neuměla. Já jsem se schoulila, jako by mě někdo praštil. Ježibaba si zase sedla a chvíli si ještě cosi mumlala pod vousy. Přestaly jsme se vyptávat, žádná z nás se nesmála.

„No... tak jsme se něco málo dozvěděly,“ řekla jsem nahlas. „Jestli všechno bude jako teď na začátku, v pohodě přežijeme dva týdny.“

Do rána nikdo už nepromluvil.

Ráno se otevřely dveře baráku. Hladovýma, unavenýma očima jsme se podívaly ven do osvětivského dne. Dovnitř naopak nahlížely jakési podivné postavy v pruhovaných mundúrech a s vyholenými hlavami. Na nohou měly velké holandské dřeváky, se kterými se po chvíli těžce odvěkly pryč. Polsky se ptaly, jestli jsme z Pawiaku, jestli je mezi námi ta a ta. Kdosi zasáhl a ty pruhované stíny odehnal. *Takhle budeme vypadat*, uvědomily jsme si naráz, aniž by to někdo z nás vyslovil.

„Trápí tě, že přijdeš o vlasy?“ zeptala jsem se Zosi.

„Vlasy mě netrápí, mám jenom hlad. Dají nám vůbec najíst?“

Postavili nás do řad kvůli tetování. Pár holek omdlelo, některé křičely. Přišla řada na mě. Věděla jsem, že v porovnání s tím, co nás čeká, bude tohle peříčko. Jak může vadit bolest, která trvá minutu, vedle bolesti trvající celá léta?

Vězeňkyně z politického oddělení s velmi nízkým číslem a červeným vinklem bez písmene P (byla tedy *Volksdeutsche*⁹) mi uchopila ruku a začala do kůže vypisovat moje číslo: 55908.

Místo do ruky mě ale bodala přímo do srdce – právě tak jsem to cítila.

Od tohoto okamžiku jsem přestala být člověk. Vypnula jsem emoce, vypnula jsem paměť. Svoboda, máma, přátelé, domy a stromy, to

9 Osoba žijící mimo říšské území, která se přihlásila k německé národnosti. Na obsazených územích připojených k Říši (od roku 1941) to byla prakticky povinnost (odmítnutí se považovalo za zradu rasy, za kterou se trestalo vysídlením či rovnou odesláním do koncentračního tábora). Na území Generálního gouvrenementu (od roku 1940) znamenal tento akt pro přihlašovatele udělení velkých privilegií ze strany okupantů, ze strany Poláků si naopak vysloužil bojkot a tvrdý odsudek (nezřídka se stávalo, že odbojáři novým Němkám holili hlavy). Horliví přísluhovači z řad těchto nových Němců pak museli počítat s rozsudkem smrti, vyneseným tribunálem odbojové Zemské armády.

všechno pro mě zemřelo. Už jsem neměla jméno ani adresu. Stal se ze mě *Häftling*¹⁰ číslo 55908. V té chvíli, s každým píchnutím jehly zmizela nějaká část mého života, který jsem žila, a začala otupělost, v níž jsem měla žít... jako číslo.

„Sauna“ byla budova, v níž každý nový transport vězňů procházel od-
všivovacím procesem. Velení lágru totiž vycházelo z předpokladu, že
člověk, přicházející z jiného vězení nebo ze svobodné existence, byl za-
všivený. Tehdy jsme ještě neznaly táborovou terminologii – kolem nás
se pořád opakovalo jen „sauna“ a „do sauny“. A tam nás také zavedli.
Za stolem opět seděly vězeňkyně se starými čísly. Ty ale měly vlasy a na
sobě černé zástěry. Zapisovaly si nás, braly do úschovy doklady a šat-
stvo. Náhle se v okně objevila holá hlava. Poznaly jsme spoluvězeňkyni
z Pawiaku, která sem přijela s předešlým transportem.

„Svetr,“ řekla tiše, ale zřetelně.

„Co to chce?“ zeptala se Zosia.

„Máme jí dát svetr. Stejně nám za chvíli všechno seberou a jí je
očividně zima.“

„Ale to se asi nesmí.“

„Mám dojem, že se tu nic nesmí, přesto se chce žít.“

Zosia si rychle svlékla svetr a oknem ho naší známé podala. V tom
okamžiku jí čísi ruka ušetřila políček. Před námi stála německá do-
zorkyně v esesácké uniformě – v ruce držela zabavený svetr, kterým
mávala kolem sebe, a řvala:

„Až půjdeš domů, ztropíš povyk kvůli tomu, že ti chybí věci, ty...!“
A vychrlila ze sebe sérii sprostých nadávek.

Zosia ničemu nerozuměla. Držela se za zarudlou tvář a v očích se
jí hrozivě blýskalo.

10 Vězeň.

„Uklidni se, Zosieńko, říkala, že až půjdeme domů... To znamená, že ta možnost existuje, že se s ní přece jenom počítá.“

„Tohle doopravdy řekla, Krysió?“

„Na mou svobodnou duši...“

Zosia se rozesmála.

„No vidíš, na facky je třeba si zvyknout, tahle určitě nebyla poslední. Nakonec ani tak nebolela...“

Nebolela, zopakovala jsem si v duchu, ale vůbec by nebylo od věci to té zelené obludě s umrlčí lebkou jednou pořádně vrátit...

Svlékli nás, kdosi naházal naše věci do pytlů, kdosi zapisoval naše personálie a kdosi jiný nás postrkával dál. Předě mnou seděla Zosia, nahá, jednu polovinu hlavy už měla vyholenou, na druhou se ještě vlnily kadeře. Nad ní se sklánělo mladé děvče s lesklým strojkem v ruce.

„Nedívej se,“ prosila mě Zosia.

Zakrátko přišla řada na mě. I moje vlasy se bleskurychle svezly z hlavy na ramena.

Zosia teď stála nade mnou.

„Moc ti to sluší, akorát nos se ti dvakrát zvětšil. Bojím se, že o tvých zlatých vlasech se nikomu zdát nebude.“

Zkoušely jsme vtípkovat, ale to neměnilo nic na skutečnosti, že jsme vypadaly jako strašidla. Všechny jsme tak vypadaly. Nikdy jsem si nemyslela, že vlasy dávají člověku tolik osobitosti. S obtížemi jsem ostatní poznávala. Když jsem mezi ně vešla, přivítal mě smích. Dotklo se mě to.

„Čemu se smějete? Nejste o nic větší krasavice. Tohle udělat Gretě Garbo, moc půvabu by jí taky nezůstalo.“

„Radši bych byla holohlavá Greta Garbo a dřepěla teď v Hollywoodu.“

„Och ano,“ zavzdychala Zosia. „Tam by nám aspoň dali něco k jídlu.“

Dva dny a dvě noci jsme neměly nic v ústech, ani kapku vody. Někde blízko ale bylo slyšet její šumění. Zastavila jsem vězeňkyni z obsluhy sauny.

„Promiňte, ta voda se může pít?“

„Může, ale taky můžeš dostat durchfal.“¹¹

„A co je durchfal?“

„To bys byla moc chytrá, kdybys všechno hned věděla. Však se to dozvíš, postupně všechno poznáš, neboj se.“

Přesto nás k té vodě pustili. Tekla shora, ze sprchy. Pily jsme ji, myly se pod ní, samozřejmě bez mýdla. Koupel trvala tři minuty, pak nás hnali dál, do nějaké další místnosti. Na ručník jsme mohly zapomenout. Dali nám prádlo a pruhované mundúry. Dostala jsem košili, posetou jakýmisi žlutými čárkami. Dozvěděla jsem se, že to jsou uschlé hnidy. S odporem jsem košili odhodila a vysloužila si za to ránu přes ruce od některé z výdejářek.

„Obleč si ji, ty hloupá, jinak umrzneš na apelu – co z toho budeš mít?“

„Neumrznu, je srpen.“

„Ach jo, ty blbej cugangu,¹² ještě uvidíš, jak se dá v noci v srpnu umrznout.“

Zvedla jsem odhozenou košili a ještě zkusila smlouvat:

„A můžete mi dát jinou?“

„Jak chceš. V téhle nebo jiné košili, stejně dlouho nevydržíš.“

Druhá košile ale byla určitě lepší, žádné hnidy jsem na ní neviděla.

11 Německy *Durchfall*, průjem. Jeho příčinou byla chronická podvýživa. Vedl k poruše příjmu potravy a nakonec k celkovému vyčerpání organismu postiženého vězně. Stejně jako jiné choroby (např. tyfus) nebyl táborovými veliteli považován za hrozbu, nýbrž za vítaný přirozený činitel, urychlující plánované vyhlazení vězňů.

12 Německy *Zugang*, nově přivezený vězeň.

Svrchní mundúr mi byl moc velký, Zosie naopak malý. Tak jsme si ho vyměnily. Zosia to vzala s uspokojením:

„No vidíš, není tak zle. Dali ti jinou košili, i pruháče jsou teď akorát. Jak mi padnou! Jen kdybych měla provázek a mohla si je stáhnout v pase.“

Hodili nám nějaké dřeváky. Neuměly jsme v nich chodit. Zosia neúnavně vtipkovala.

„Nohy v nich vypadají skoro jako v korkáčích od Leszczyńského.¹³ Jen počkej, však si zvykneš.“

Odšouraly jsme se dál. Teď už jsme na sobě měly lágrové hadry. Každá z nás se co chvíli podívala na své číslo, na nohy v dřeváčích a chytla se za holou hlavu.

Po několika hodinách stání, počítání a rozdělování do pětistupu, které provázely štouchance a bití, jsme dostaly porci chleba (patnáct dekagramů) a polévku. Ta byla ze zmrzlé brukve s nějakou hustou příměsí. Vysvětlili nám, že polévka je oběd a chleba večere i snídaně. A že další jídlo – tedy stejná polévka – bude zítra v poledne.

V té chvíli jsme si žádná neuměla představit, co nás čeká zítra. Pustily jsme se do chleba i polévky, obojí jsme zhlty neobyčejně rychle. V jistém okamžiku jsem se podívala na spoluvězeňkyně a na sebe – a uvědomila si, že během dvaceti čtyř hodin se jim podařilo proměnit nás ve zvířata. Bylo těžké uvěřit tomu, že jsme kdysi jedly u stolu a příborem.

V pětistupu nás vedli do baráku, kde jsme měly přečkat karanténu. Rozhlédla jsem se po táboře. Všude byly vidět pruhované vězeňské mundúry, stejné, jaké dali i nám. Dvě vězeňkyně držely tragi,¹⁴ na

13 Lucjan Leszczyński, majitel tehdy známého obchodu s módní obuví na varšavském bulváru Nowy Świat.

14 Německy *Trage*, nosidla. Sloužila k přenášení různého stavebního materiálu, potravin a také mrtvol. Vězňové byli běžně nuceni nosit neúměrně těžký náklad o hmotnosti 120 až 150 kilogramů.

kterých nesly hromádku cihel. Šly zvolna, a vedle nich třetí označená černým vinklem, která na ně neustále pořvávala:

„*Los, weiter, verflucht noch einmal!*“¹⁵

Jiná skupinka tlačila prostředkem *Lagerstraße*¹⁶ káru s odpadky. Za károu kulhavě poskakovala Němka s černým vinklem. Byla to Klara, káповá¹⁷ a zdejší známá postava. Připomínalo mi to výjev ze středověku. Klara, už od pohledu protivná tetka, ryčela chraplavým, mužským hlasem a přitom mávala holí:

„*Komm, komm, du alte Zitrone...*“¹⁸ Tady, seber to hovno!“

Jedna z vězeňkyň se oddělila od skupinky a pro něco se shýbla. Vzápětí dostala holí přes záda. Klara kulhala za vozíkem a bez ustání řvala:

„Copak, práce u mě se vám nelíbí? Jestli vám smrdí, hned donesu parfém od Cotyho, vy...“

„Tak pod touhle pracovat nechci,“ řekla Zosia.

„Myslíš, že pod jinou to bude lepší? Mně se nezdá nejhorší.“

„Jenže co to je za práci, Krysio!“

„Pořád lepší tlačit káru v deseti než ho mít na hrbu sama. Konec konců kdo ví, co je tady lepší nebo horší.“

Došly jsme k jakémusi baráku, u něž nám nakázali zastavit. Zamířila k nám Židovka se značkou B1.21 na červené rukávové pásce. Ta, která nás přivedla, ohlásila, kolik nás je, a odešla.

Později jsem se dozvěděla, že blokové se rekrutovaly hlavně ze slovenských Židovek. Držely také jiné funkce. Přijely sem jedním z prv-

15 Honem, neloudat se, zatraceně!

16 Hlavní cesta, vedoucí středem tábora.

17 Německy *Kapo*. Vězeň pověřený vedením pracovní jednotky (komanda). Funkčně vyšší byl *Oberkapo*, mající na starosti větší komando, tvořené několika pracovními skupinami.

18 Pojď sem, ty starej citrone!

ních transportů¹⁹ – to ony vlastně vybudovaly tábor. Když je přivezli, byly tu jen příkopy, bláto a pár baráků. Udělaly cesty, postavily umývárny a ubikace. Z padesáti tisíc jich zůstalo naživu několik desítek. A ty se – pochopitelně – ujaly funkcí. Už zapoměly, že kdysi měly domov, v táboře se cítily jako doma a na cugangy hleděly s lhostejností a přezíravostí. Co my jsme mohly vědět o jejich utrpení? Vůbec nic... Tehdy ještě nic...

Před blokem se vydával oběd. My jsme svůj příděl dostaly už v sauně. U sudu stála tlustá Józka, štubová, která se podobala víc vepříkovi než člověku, a hrnkem nalévala polévku vězeňkyním seřazeným do fronty.

„Šup, šup, ať to lítá! Jak tu misku držíš, nemešlo? Na co ještě čekáš, je ti to málo? Mazej, nebo ti takovou fláknu, že tě tvůj ženich nepozná!“

Józka byla Polka s černým vinklem.

„Zasraný inteligentky,“ hulákala dál. „To je furt ‚promiňte‘ a ‚prosím,‘“ napodobovala kohosi. „Se kurva nauč normálně mluvit, jestli to neumíš!“

Najednou se mi před očima mihla známá tvář. Patřila Hance, krásné Haneče z Pawiak, která sem jela s předchozím transportem.

„Jak se máš, Hanko? Necpi se tak, nebo se udušíš!“ A směrem k Zosie jsem dodala: „Musíme si osvojit zdejší jazyk, chápeš?“

„Krysio, Zosio!“ zvolala Hanka.

Rozběhla se k nám a začala nás objímat a líbat.

„Kdo tu ještě je? Honem, mluvte, je tu Stefa a Marysia?“

„Jsou tu obě.“

„Opravdu? To je báječné!“

„Doopravdy ti to připadá tak báječné?“

19 Oficiálně první židovský transport do Osvětimi, tvořený 997 slovenskými Židovkami, přijel 26. března 1942.

„No jistě, větší parta, větší sranda. Není to tak strašné. Nebo vypadám, že se mi vede zle? Koukejte, náladu mám dobrou, každý den chodím dělat na pole, opálila jsem se, a do toho skvělé zprávy, že válka brzy skončí...“

Ne, nepřeháněla. I když přišla o své nádherné světlé vlasy, byla Hanka asi jediná, která s oholenou hlavou vypadala snesitelně. Ostatně vlasy už jí na dva centimetry zase dorostly. Vzhledem připomínala hezkého mladíčka. Pořád mlela pantem, hlas jí hezky zvonil, zvučně a bezstarostně.

Se Zosiou jsme se na ni dívaly a přemýšlely, kde se v ní bere ten pohodový tón, ten neodůvodněný optimismus.

„Víte, nejtěžší jsou apely. Ale my si uděláme vlastní malý pětistup a budeme tlachat, co to jen půjde. Se žrádlem je to horší, ale jakmile začnete pracovat, máte v úterý a pátek nárok na culágu²⁰ z chleba a salámu.“

„Kdy budeme moct napsat domů?“

„Říkali, že za měsíc, ale čert jim věř.“

„Za měsíc... A kdy tedy přijde první balíček?“

„Až doma zjistí, kam ho můžou poslat. Přijde i bez dopisu, uvidíte. Ono stačí na něj napsat jenom jméno a tábor... Mně ho naši určitě pošlou, jen kdyby je napadlo poslat mi cibuli. Protože cibulí můžeš podplatit blokovou a štubovou a ještě mít pro sebe vitamíny.“

Po chvíli si vzpomněla:

„A jak to vypadá v Pawiaqu, hodně se tam střílí? Kdo umřel?“

„Střílí, Hanečko, pár našich známých už zabili. Vraždí se tam den co den, to přece víš.“

„Ano, vím. Už kvůli tomu je tady líp. Člověku se tu volněji dýchá. Říkám vám, na poli za dráty je nádherně. Trháme kopřivy na polév-

20 Německy *Zulage*, tedy příkrm pro těžce pracující vězně.

ku. Ruce z ní pálí, ale dá se na to zvyknout. Tady se nestřílí. Vždyť se rozhlédněte, žádní Němci na obzoru. Ránu schytáte spíš od našich, od vězeňkyň. Ale když si to nenecháte líbit... Mě ještě žádná nepraštila, jen ať si zkusí!“

Zosia pozorně poslouchala. Bylo vidět, že se snaží tuto „táborovou moudrost“ vstřebat.

„Jasně, nesmíme si to nechat líbit. Mě dneska zbila esesačka, to by tak scházelo, aby mě ještě mlátila nějaká vězeňkyně.“

„Kdy nás pustí do baráku?“ zeptala jsem se. „Kdy nám dovolí si lehnout? Jsme strašně unavené.“

„No... radši se obrňte trpělivostí. Tady se celý den tráví na víze.²¹ To je prostor mezi baráky, tam můžete sedět, pokud je sucho. Do baráku se pouštíte až po večerním apelu. Až budete uvnitř, zkuste najít místo vedle naší kóje.“

„A co to je?“

„Patrové prýčny, na kterých se spí. Pohodlné zrovna nejsou. Ale co, vojáci spí v zákopech a kolem nich létají kulky. Musíte si uvědomit, že pořád může být ještě hůř. To je taková zdejší zásada.“

„Jo, o tom jsem se už přesvědčila. Kolik je ženských v baráku?“

„Teď něco přes osm set. Až se jich sejde tisíc, bude karanténní blok plný. Každý týden se v něm očkuje proti tyfu, kromě toho se v karanténě nedělá skoro nic. Jenom když je třeba, někoho z bloku nebo z vízy vezmou a pošlou na práci uvnitř tábora. Jakmile karanténa skončí, přechází se za bránu do takzvaného lágru B, a tam se už povinně pracuje a chodí za dráty... na pole, na ausen.“²²

„A jaká je práce na poli?“

„Hloubí se příkopy, obdělává se půda, sází se řepa. To všechno kolem patří k táboru, protože tábor musí být soběstačný. Dělá se i spous-

21 Německy *Wiese*, louka. Poznámka překladatele.

22 Německy *ausßen*, tedy ven z tábora.

ta nesmyslných věcí, čistě proto, aby nás prací vyčerpali. Ale co byste chtěly, tohle je kacet,²³ a ne lázně... No, tak zatím, holky... uvidíme se na večerním apelu.“

Nahnali nás za barák, na vízu. Nechácala jsem, proč se té udusané hlíně mezi baráky říkalo louka. Možná proto, že tu kdysi opravdu byla louka. Teď tu podle libosti postávaly nebo posedávaly hloučky heftlinků – vězeňkyně v pruháčích a cugangové z karantény. Bloumaly jsme se Zosiou po víze a zachytávaly útržky rozhovorů. Padaly v nich stále stejné otázky: Odkud jsi? Kdy jsi přijela? Co myslíš, dá se tu přežít? Jaká je tvoje bloková? Mlátí hodně? Chodíš do práce?

Našly jsme naši pawiackou skupinku: Natu, Marysiu, Stefu, Janku.

„Je to divné,“ ozvala se Janka. „Po měsíci izolace v Pawiahu se najednou cítím dobře. Mám s kým mluvit, Němce nikde nevidím. Dokonce si ani nepřipadám ponížena, i když všechny vypadáme stejně děsně.“

Nata, která také byla v izolaci, přitakala – i ona se teď cítila dobře. Nedivila jsem se jim. Natu každý den vozili na Szuchovu třídu, odkud se vracela zbitá a polomrtvá. Ráno co ráno jsem tiskla ucho ke špehyrce ve dveřích naší cely a slyšela, jak ji volají k výslechu. V ostatních celách jejich obyvatelky také poslouchaly a věděly, že Natu zase odvádějí pryč. A otázka byla, jestli se vrátí a v jakém stavu. Ona to ale vždycky nějak ustála a vrátila se – navzdory modřinám a opuchlé tváři pokaždé s úsměvem na rtech. Zvláště jemným, zářivým úsměvem. A pokaždé zopakovala: „Je to dobré.“ Jenom tohle, nic víc. Nechácala jsme, co vlastně na té naší mizérii bylo dobrého. Ale ve chvíli, kdy to vyslovila, jsme jí věřily. A teď to s tím samým úsměvem řekla zas:

„Je to dobré.“

Janka si v Pawiahu přežala žíly skleněným střepem. Ztratila spoustu krve, ale neumřela. Když ráno otevřeli dveře izolace, našli ji

23 Koncentrační tábor. Slovo je fonetická podoba zkratky KZ, znamenající *Konzentrations[lager]*.

napůl mrtvou. V nemocnici ji zachránili a potom hned dali do transportu. Utěšovala se tím, že vyšetřování skončilo, že jejího muže, který se ukrýval, nenašli a že o malou dcerku je dobře postaráno.

„Víš, Krysio,“ řekla, „ani nevím, proč jsem to udělala. Věř mi, byla to ode mě velká slabost. Podruhé bych tuhle hloupost už neudělala. Jen si to vezmi, vždyť mám pořád naději, že se ke své malé vrátím... že zase uvidím muže.“

„Však my si poradíme,“ pronesla chlácholivě Alinka, naše „nevěsta“, hrdinka předčasné ukončené veselky. V kostele svatého Kříže Němci zatkli všechny svatebčany, ji přivezli do Pawiaku ještě s kyticí v rukou. Mluvila málo, ale když něco řekla, mělo to váhu. Vždycky na nás dělala dobrý dojem...

„Jestli Alinka tvrdí, že si poradíme, tak v tom případě nebudu brečet,“ řekla Stefa, která od nástupu do transportu neustále ronila slzy.

„Přestaň, Stefo,“ prosily jsme ji všechny. „Vidíš, jak se držíme. Nebudeme klesat na duchu, naučíme se žít tenhle lágrový život, protože je to třeba. Doma si musejí poradit bez nás, my máme povinnost zůstat naživu.“

„Máte pravdu, ale já se teď nedokážu sebrat, věřte mi, nedokážu. Mějte se mnou trpělivost, já se s tím nějak popasuju.“

Marysia, její přítelkyně a účastnice oné přerušené svatby, ji hladila po hlavě a konejšila jako malé dítě.

„No tak, Stefo, styď se, taková velká holka, syna velkého máš a bulíš tu... No... pšš, pšš...“

Slunce páliło, hrubý věžeňský mundúr škrábal a rozdíral kůži. Ještě jsme neuměly v klidu posedět na zemi, pořád jsme sebou vrtěly a ošívaly se.

Zosia si povzdechla:

„Kdy už bude ten apel, kdy si půjdeme lehnout?“

„Trpělivost,“ usmála se Nata. „Oni nás zavolají.“

Rozhlížely jsme se po víze. Byla slyšet směs různých jazyků: řečtina, francouzština, němčina, polština. Vtom k nám zamířilo jakési děvče.

„Nepotřebujete šátek na hlavu?“ zeptalo se.

„A co za něj chceš?“

„Jednu porci chleba.“

Zosia se ozvala:

„Můžu si ho koupit?“

„Jestli budeš mít dost vůle a nesníš si chleba, co máš k večeři, anebo až dostaneš balíček, budeš si moct tady na víze koupit hodně věcí. My Židovky balíčky nedostáváme, nesmíme, a ani nemáme od koho je dostávat. Všechny blízké nám zabili, zplynovali. Ale i tak máme pořád chuť žít. Divíte se, co?“

„Ne, nedivíme, jsi přece mladá. Ostatně tady člověk asi rychle otupí, instinkt žít zeslábne, ale síla na to, vzít si život, taky není... A tak prostě dál přežívá a klidně čeká na smrt.“

„Tady člověk ani nepřezívá, tady jenom strašně trpí. Vy to máte lehčí, můžete doufat. Čekat na balíček, na dopis, ale co my? Procházíme selekcí a víme, že nakonec stejně všechny musíme umřít. A tak se tu smrt snažíme aspoň oddálit a tím prodlužujeme naše utrpení.“

„Jak se jmenuješ?“

„Maryla.“

„A odkud jsi?“

„Z Będzinu. Vidím, že jste čerství cugangové, vám ještě balíček nepříjde. Až budete mít víc chleba, přijďte za mnou, tady na víze mě vždycky najdete.“

A s tím odešla... Vzpomněla jsem si na Hančinu zásadu, že pořád může být ještě hůř. V té chvíli jsem měla dojem, že je mi dobře.

Všude okolo probíhaly obchodní transakce. Chleba, cibule a pa-ličky česneku se měnily za všelijaké hadříky, košile, kalhotky. Jedna dokonce nabízela svetr – ten byl nejdražší, stál dva chleby.

„Jak dlouho nesmím jíst, abych si mohla koupit svetr?“ uvažovala nahlas Zosia.

„Hloupost. Vždyt' je pořád srpen, bez svetru vydržíme ještě celé září. Spíš potřebujeme šátky, a taky něco na utření, až nám dovolí se umýt.“

Ale Zosia už dumala nad něčím jiným. Zavolala na kterousi z handlujících vězeňkyň.

„Poslouchej, odkud berete ty věci?“

„Tak různě, nemáme žádné sklady. Já mám svetr, protože dělám u odvěšívání věcí. Když se mi dostal pod ruku, ukradla jsem ho, nikdo si toho nevšiml.“

„To já si taky jeden ukradnu,“ rozhodla se Zosia bez mrknutí oka. „Je jasné, že hodně záleží na šikovnosti. Při nejhorším zase slíznu pár ran. Zkusíme se dostat na práci tam, kde se dá něco ukrást.“

Udiveně jsem hleděla na Zosiu, kdysi elegantní Varšavanku, která se pohybovala v takzvané lepší společnosti, jak tu sedí s oholenou hlavou a plánuje, kde co ukrást.

Najednou se ozval hvizd píšťalky a po něm rozkazovačný hlas:

„*Zählappell, Zählappell!*“²⁴

A kdosi vzápětí zvolal:

„Blok 21, nástup!“

Vyskočily jsme a běžely k bloku. Začali nás řadit. Nejvíc jsem se bála Józky. Toho, že mi z pusy vyklouzne „promiňte“ a že hned nato uslyším něco o „zasraných inteligentkách“. Slíbila jsem si, že zhrubnu, že se naučím mluvit jinak.

První táborový apel nebyl tak hrozný. Stály jsme pohromadě – já, Zosia, Nata, Janka, Stefa – a vedle nás byly rovněž vězeňkyně z Pawia-ku. Přitom jsem se přistihla, že jsem si už trochu zvykla na tu přehlídku pruháčů a lysých hlav. Chodit v dřevácích ale bylo pořád nejtěžší.

24 Sčítací nástup, jedna z ustavičných rutin.

Během večerního apelu se rozdával chleba. My jsme svůj příděl dostaly už v sauně. Doufaly jsme, že na to zapomenou, ale kdepak. Nezapomněli. Byly jsme hladové, jenže nic naplat, musely jsme vydržet do poledne dalšího dne.

Apel trval přibližně hodinu. Objevila se bloková a šíleně zuřila. Jedna z vězeňkyň totiž ukradla hrnek, jiná si zase utrhla kus deky z kóje.

„Jakmile ještě jednou někoho čapnu, budete za trest všechny dvě hodiny klečct, vy svině nevděčný! Já že mám za vás nastavovat kůži? Ani náhodou! Rozřadit a hubu držet! *Achtung!*“²⁵

A začali nás počítat. Jakási aufzeherka,²⁶ mile vyhlížející blondýna, nejvyš dvacetiletá, zvolna kráčela podél první řady pětistupu. Připadala nám nejmírnější ze všech těch, které měly právo na nás rvát.

Náš blok stál v první řadě bloků hned u *Lagerstraße*. Táborové aufzeherky, přidělené k jednotlivým blokům, stály vyrovnány za stolem jako školačky ve třídě.

„*Achtung!*“ zaznělo znovu.

Ke stolu přijel na kole esesák. Jedna ze „starých“ vězeňkyň nám vysvětlila:

„To je Taube, největší ras v táboře, poslechne si hlášení.“

Informace se okamžitě rozšířila a patřičně zaučinkovala. Polil nás strach. Teprve když Taube odjel, ulevilo se nám. Po něm nasedly na kola i aufzeherky a apel skončil. Očividně bylo všechno v pořádku, žádná vězeňkyně neutekla.

„Jindy stojíme i několik hodin,“ zaslechla jsem odvedle. „Dneska to bylo krátké.“

Začali nás pouštět do bloku. Vešly jsme mezi posledními. Uvnitř nás do nosu udeřil dusný puch. Současně nás obklopil křik, útržky hádek, nadávek a neklidné bzučení hlasů splývajících do jednolitého rámusu.

25 Pozor!

26 Německy *Aufseherin*, dozorkyně. Poznámka překladatele.

„Proboha, co se tu děje?“

Za mnou šla Janka.

„Nic zvláštního, v bloku je přes osm set lidí.“

„Jak tu vydržíme?“ zůstaly jsme zaražené stát u dveří.

Kdosi nás nastrkal vlevo a ukázal na spodní kóji. Se Zosiou jsme se do ní vsoukaly. V mžiku jsem si připadala jako v rakvi, nemohla jsem zvednout hlavu ani se pořádně nadechnout. Kromě nás se v kóji mačkalo dalších šest ženských v pruháčích. Byly jsme pro ně nežádoucí vetřelkyně, což patřičně dávaly najevo.

„Jsem zvědavá, kolik jich nám sem ještě nacpou, už tak jsme tu jak sardinky, zatraceně!“

„Vždyť se tu udusíme!“ vyhrkla zděšeně Zosia.

„Neudusíte. Tak snadno se tady neumírá.“

„Odkud jste?“ zeptala jsem se zdvořile svých nových sousedek.

„Ze Sieradze,“ zabručela jedna.

A jiná naplno odsekla: „Po tom ti je hovno.“

Ostatní mluvily jen mezi sebou.

Se Zosiou jsme zkusily zaujmout v kóji nejpohodlnější polohu. Přikrčily jsme se, abychom zabíraly co nejméně místa. Zosia mi vsunula ruku pod hlavu, protože viděla, že nevím, jak ji položit. Zakryla jsem si dlaněmi uši. Toužily jsme po tichu a snažily se zapomenout, že ležíme na holých prknech bez polštářů. Vtom mě jedna ze sousedek dloubla loktem. Popuzeně jsem sebou škubla.

„Co je?“

„Schovej si ty dřeváky do kóje, nebo ti je štípnou.“

„Dřeváky? Vždyť je mají všichni.“

„Ne, nemají. Ale dělej, jak myslíš, i když bys udělala líp, kdybys dala na rady zkušených.“

Poslechla jsem a vylezla z kóje. Avšak na podlaze byl už jen jeden pár dřeváků. Moje nebo Zosiny někdo ukradl.

„Vidíš,“ řekla pobaveně ta, která mě varovala, „jsou pryč. Je lepší nic moc nemít, protože tady si věci musíš furt hlídat, jinak ti je ukradnou.“

„Zosieňko, přišly jsme o jeden pár dřeváků.“

Zosia se prudce zvedla a praštila se do hlavy.

„Tak ať, k čemu nám jsou? Stejně se v nich nedá chodit, naboso je to lepší.“

Přesto jsem ten zbývající pár vzala k sobě do kóje. Viděla mě ale štubová Józka, právě procházející kolem. Založila ruce v bok a vyštěkla:

„Vrať je na zem, ty sračko smradlavá! Doma jsi taky lezla s botama do postele? Kurva, koukněte na tu nevychovanou fajnovku! Asi nějaká Varšavanka, co? No tohleto...“

Pohrdlivě si odplivla a pokračovala v obchůzce.

Dala jsem si jeden dřevák pod hlavu, Zosia udělala to samé s druhým. Znovu jsme si zakryly uši. Jakmile jsem ruce dala pryč, okolní rámus mě rázem uhodil do bubínků a v hlavě mi zahučelo. Přitulila jsem se k Zosie. Bezděčně jsem odtáhla dlaň a uslyšela čísi hlas ostře zavelet:

„*Lagerruhe*²⁷ a spát, kurva! To chci vidět, jak zejtra vstáváte na apel. Zavřete už huby, budete mít ještě dost času na žvanění, než zdechnete! *Lagerruhe*, povídám!“

V baráku nastalo ticho. Požádala jsem naše sousedky o něco na přikrytí. Podaly mi roh deky, o kterou jsem se hned začala přetahovat, ale marně. Neurvala jsem pro nás ani kousek. Totéž se dělo i v ostatních kójiích, všude vypukly hádky o deky:

„Hele, já se chci taky přikrýt! Dej sem kus, ty hamoune, nebo zavolám Józku.“

„Józku mám u prdele, a tebe taky...“

„Buďte sakra ticho!“ mísily se do hádek jiné hlasy.

Trvalo to ještě dlouho.

27 Noční, doslova táborový klid.

Náš první den v táboře končil. Nevím, jak se to stalo, ale usnuly jsme. Chvilí předtím mi v mysli vytanul nejasný obrys mámy a s ním i obraz jakéhosi normálního varšavského bytu – s postelí. Bože, jak jsem se nutila na ni nemyslet! Protože v mém současném světě neexistovaly postele, byly jen kóje. Všude byly samé kóje.

Karanténa

„*Aufstehen!* Vstávat!“

V úleku jsem sebou trhla a uhodila se. Kdosi vedle mě sprostě zaklel. Jazyk jsem měla přilepený k patru, v hlavě mi hučelo, srdce bilo jako o závod. Znovu jsem si lehla, abych se uklidnila. Věděla jsem, dopředu tušila, že první probuzení po první noci bude nejhorší. Kladla jsem si otázku, jak v sobě najdu klid, jak se smírím s novým strašným dnem, který mě čeká, a také s těmi dalšími.

„Budou roznášet čaj,“ oznámila sousedka z kóje. „Přestaň se válet, musíme složit deku a vypít tu břečku.“

Pochopila jsem, že mluví ke mně. Nedokázala jsem se ale přinutit vstát. Soustředila jsem se na to, abych se vyrovnala s tím, co nás dál čeká, a na vstávání jsem neměla sílu. Chtělo se mi plakat a křičet: *Chci domů, do své postele, chci spát a na nic nemyslet!* Ale čemu by to pomohlo? Nesměla jsem se tomu poddávat, to jsme si přece slíbily. Styděla jsem se před Zosiou. Takhle se hroutit už po prvním dni...

Zvedla jsem se.

Přinesli čaj, což byl nějaký bylinkový odvar. Chutnal příšerně, zvedal se nám z něj žaludek. Nechápala jsem, proč nám nedali obyčejnou vodu. Teplá voda by byla mnohem lepší.

„Určitě do toho něco dávají,“ ucedila jedna z obyvatelek naší kóje.

I přes tu ohavnou chuť jsme odvar vypily, přece jen to byla horká tekutina.

„*Zählappell!* Ven z baráku, čubky mizerný! Mrskněte sebou, rychle!“

Vykročily jsme úzkou chodbou mezi kójemi, ze kterých slézaly ostatní vězeňkyně. Náš jediný pár dřeváků jsem raději držela v ruce. Vyšly jsme před blok. Byla chladná noc, nikdo z nás samozřejmě nevěděl, kolik je hodin. Až pak jsme se dozvěděly, že na noční nástup se budí ve dvě. Takže bylo asi kolem půl třetí. Zosia mě držela za ruku, abychom se jedna druhé v tlačenci neztratily. Zastavily jsme se uprostřed houfu vězeňkyň, který se vyvalil ven, bosé a třesoucí se zimou. Dohodly jsme se, že si každá obuje jeden dřevák. Co nejvíce jsme se tiskly k sobě, abychom se vzájemně zahřívaly. Ale za chvíli nás roztrhli, protože nastalo obvyklé dělení do pětistupu. Prováděly ho štabové podobné Józce. Ať už chováním horší nebo lepší, slovník měly všechny stejný. Třáslly jsme se, zuby nám jektaly. Zimou a vyčerpáním jsme začaly modrat. Bylo těžké si připustit fakt, že to byl teprve náš druhý den v táboře, teprve druhý apel, a už jsme se tak přestaly podobat lidem. Z šera vystupovaly pouze oči – oči rozšířené utrpením a strachem, oči ponížených štvanců.

A to byl teprve srpen. Nad námi se okázale, jakoby ve výsměchu klenulo úchvatné tmavomodré nebe, obsypané hvězdami. K čemu nám, ubohému pruhovanému stádu, bylo tolik hvězd? Jen v nás vyvolávaly ještě větší stesk...

Začalo svítat. Čím víc se rozjasňovalo, tím šedivěji jsme vyhlížely. Největší chlad jsme pociťovaly v nohou a hlavě. Přestaly jsme se hlídat a dokola si samy pro sebe mumlaly:

„Bože, ať už to skončí, ať nás nechají, ať nám už dovolí vrátit se do kóji.“

V té chvíli nám kóje připadala jako ideální místo odpočinku. Bylo v ní aspoň teplo.

Apel skončil až v šest ráno, do bloku jsme se ale vrátit nemohly. Místo toho nás nahnali na vízu. Tam jsme se opět přitiskly k sobě. Každá přitom chtěla být uprostřed, obklopená ochrannou hradbou těl.

A pak vyšlo slunce a začalo se trochu oteplovat. Nebyla nám už taková zima, zato nás mučil stále větší hlad. Do výdeje polévky zbývalo ale ještě tolik hodin! Slunce hrálo víc a víc, což nám dovolilo rozpustit naše těsné hloučky.

Ukázalo se, že jeden z baráků na víze jsou latríny. Už v Pawiaqu jsme si zvykly na to, že nikdo nic nedělá sám. Pawiak měl čtyři záchody, osvětivskou latrínu tvořily pásy se stovkou děr ve dvou řadách, mezi nimiž vedla úzká ulička. Věžeňkyně sedaly nad díry zády k sobě, zatímco uličkou pobíhala latrínová káповá a mlátila je holí po hlavách.

„Dost, zvednout se a padat ven!“ hulákala. „Tady se nevysedává jako v kavárně!“

„Vždyť i pes se smí v klidu vydělat!“ bouřily se věžeňkyně.

Zhruba uprostřed latrín stála kamna a na nich hrnec polévky. Jedly z něj dvě ženské, které se o barák staraly. Nevadil jim ani puch, ani příslušné zvuky, ani pohled na odhalená, boláky pokrytá tělesná pozadí. Baštily polévku se zjevnou chutí. Nikde jinde jsem necítila takové ponížení jako právě tady. Co nejrychleji jsme vykonaly potřebu a šly zase ven.

„Co takhle radši zajít na prohlídku vašraumu?“²⁸ navrhla Zosia.

Zamířily jsme tedy k vedlejšímu baráku, ale dovnitř jsme se nedostaly. Stály tam už jiné spoluvěžeňkyně, některé z nich vybavené ukořistěnými hrnkami a láhvemi. Před vchodem úradovala jedna s černým vinklem – jako každá v téhle funkci řvala a oháněla se holí.

„K čemu ty vašraumy jsou,“ zeptala jsem se ženské, která mě mýjela. „když nám ani nedovolí se v nich umýt a napít?“

28 Německy *Waschraum*, umývárna. Poznámka překladatele.